

**OKUL ÖNCESİ DÖNEM ÇOCUĞA SAHİP AİLELERİN
ÇOCUKLARININ AHLAKİ VE SOSYAL KURAL
ANLAYIŞLARI ÜZERİNE ETKİSİ**

Fatma TEZEL ŞAHİN*

Arzu ÖZYÜREK**

Özet: Tüm gelişim alanlarının olduğu gibi, çocukların ahlaki ve sosyal gelişimleri de ailede başlamaktadır. Bu çalışmada, çocukların ahlaki ve sosyal kural anlayışlarının aile yapısı ve anne babaların bazı demografik özellikleri açısından incelenmesi amaçlanmıştır. Örneklem olarak, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden altı yaşında 120 çocuk alınmıştır. Veri toplama aracı olarak, Smetana (1981) tarafından geliştirilen, ahlaki kuralları ifade eden beş resim ve sosyal kuralları ifade eden beş resim kullanılmıştır. Verilerin analizinde t-testi ve Kruskal Wallis H testi kullanılmıştır. Sonuç olarak; anne yaşı ve baba mesleğinin çocukların sosyal kural yokluğu puanı üzerinde ve çocuğa bakan kişilerin çocukların ahlaki genelleme puanı üzerinde anlamlı düzeyde etkili olduğu saptanmıştır ($P<.05$).

Anahtar Kelimeler: Ahlaki kural, sosyal kural, okul öncesi dönem, aile.

.....
**Yrd.Doç.Dr. Gazi Üniversitesi Mesleki Eğitim Fakültesi, Ankara*
tsahin@gazi.edu.tr

***Yrd.Doç.Dr. Karabük Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, Karabük*
a.ozyurek@karabuk.edu.tr

**THE EFFECTS OF FAMILIES WITH A PRESCHOOL CHILD
ON THE CONCEPT OF MORAL AND SOCIAL RULES OF
THEIR CHILD**

Abstract: As in the whole fields of development, moral and social developments of children start at family as well. In the current study, the concepts of moral and social rules were aimed to be investigated in terms of family structure and some demographic features of parents. 120 children under six attending to a preschool education institution were taken as a sampling. Five pictures expressing moral rules and five pictures expressing social rules, developed by Smetana (1981) were used as a data collection tool. In the analysis of the data, t-test and Kruskal Wallis H test were used. As a conclusion; it was found that the age of mother and the occupation of father had a significant effect on the score of the child's lack of social rule and that the care takers had a significant effect on score of the child's moral generalization ($p>.05$)

Keywords: Moral rule, social rule, preschool period, family.

GİRİŞ

Çevreyle etkileşimleri sonucunda yeni bilgileri edinmekte olan çocukların, ahlaki ve toplumsal kurallara uygun davranışlarının da, bu etkileşim sonucunda oluşması ve gelişmesi beklenmektedir.

Ahlak, “belli bir toplumun belli bir döneminde geçerli bireysel ve toplumsal davranış kurallarının tümü”, ahlaki gelişim ise “bir toplumda bireyler tarafından uyulması beklenen ve çocukların belirli davranışları ‘doğru’ ya da ‘yanlış’ olarak değerlendirmelerine rehberlik eden, kendi eylemlerini yönetmelerini sağlayan ilkeleri kazanma süreci” olarak tanımlanmaktadır (Güngör, 2004a:70; Senemoğlu, 2005:62; Topbaşı, 2006:15; Çiftçi, 2007:170; Danovitch ve Keil, 2007:111; Harlak vd., 2007).

Ahlak gelişimi ile ilgili olarak çeşitli görüşler dikkat çekmektedir. Piaget, ahlaki gelişimi; çocuğun, yetişkinlerin koyduğu kurallara uymayı kaçınılmaz gördüğü ahlaki gerçekçilik ve kuralların insanın gereksinimlerine göre çığnenebileceğine inandığı ahlaki özerklik aşaması olarak iki dönemde incelemektedir. Düşüncedeki değişime paralel olarak ahlaki akıl yürütmenin, olgunlaşma ve çevrenin etkisiyle ahlak yargılarının 7-8 yaşından ergenliğe doğru anlamlı bir biçimde değiştiğini ve yerini daha olgun adalet yargılarına bıraktığını vurgulamaktadır. Kohlberg ise, ahlak gelişim kavramını altı aşama ve Gelenek öncesi, Geleneksel Geleneksel ötesi olmak üzere üç düzey içinde ele almaktadır (Güngör, 2004a:91). Çocuklarda ahlaki yargının, daha çok davranışın sonuçları üzerine odaklandığını ileri sürmektedir (Nobes vd.,2009:382). Freud, altı yaşına kadar ahlak

gelişiminin büyük oranda tamamlandığını ileri sürmektedir (Yapıcı, M. ve Yapıcı, Ş., 2005a). Gilligan ise, ahlaki yönelimlerde cinsiyetin etkili olduğunu, erkeklerin ahlaki yargılarında adalet ve haklar yönelimini, kadınların ise şefkat ve bakım verme sorumluluğu yönelimini tercih ettiğini ortaya koymuştur (Özgün, 2010:233)

Sosyalleşme, bireyin belirli bir grubun işlevsel üyesi haline geldiği ve gruptaki diğer üyelerin değerlerini, davranışlarını ve inançlarını kazandığı süreç olarak tanımlanabilir (Orçan, 2010:105). Sosyal ya da toplumsal gelişim, bireyin üyesi olduğu grubun baskı ve zorunluluklarına karşı duyarlık kazanması, başkalarıyla geçinebilmesi ve onaylanabilir davranış kalıpları geliştirebilmesidir (Yapıcı, M. ve Yapıcı, Ş., 2005b). Sosyal kurallar, belli sosyal gruplar tarafından meydana getirilir ve öğrenilmesi zorunludur (Seçer vd.,2006).

Erikson'a göre çocuğun her yaştaki davranışlarını, kültür yönlendirmektedir ve zaman geçtikçe çocuklara öğretilmesi gereken konular da değişikliğe uğramaktadır (Güngör, 2004b:123). Yapılan araştırmalar, çeşitli kültürlerde sosyal kural kavramlarının farklılaştığını, çocukların geleneksel kuralları ahlaki kurallardan ayırabildiklerini göstermektedir (Smetana,1981:1333; Yau ve Smetana, 2003:647,655). Ahlaki kurallar adalet, haklar, doğru ve iyiye yönelik kuralları, sosyal kurallar ise sosyal etkileşimi düzenlemeyle ilgili kuralları temsil ettiği için, değerlendirme yapılırken evrensel aşamalar yanında yerel özelliklere de dikkat edilmelidir (Özgüleç ve Haktanır, 2006:107; Çeliköz vd., 2008:2). Piaget'e göre ahlaki kural anlayışı, ahlaki olandan ahlaki olmayan kurallara doğru aşamalı bir

gelişim göstermekte ve sosyal kural anlayışından daha erken gelişmektedir. (Smetana,1981:1333; Yau ve Smetana, 2003:647,655).

Çocuklar, günlük yaşamda uyulması gereken kuralları, öncelikle aile bireyleriyle etkileşimle öğrenmektedirler. Daha sonra, okulda öğretmenler, akranlar ya da diğer sosyal alanlar, kural anlayışlarını etkilemektedir (Smetana, 1999: 311; Kanad, 2000:21; Seçer vd., 2006; Çeliköz vd., 2008:3; Berry ve O'connor, 2009:x).

Sosyal alan yaklaşımçılarına göre, çocuklar üç yaşından itibaren ahlaki ve sosyal kuralları birbirinden ayırt edebilmektedirler. Kişilik ve değerlerin gelişmesinde, özellikle küçük çocuklarda iyi davranışlara ilişkin deneyimlerin çeşitliliği önem kazanmaktadır (Uyanık Balat, 2006:12). Yaşın ve deneyimlerin artmasıyla birlikte, ahlaki ve sosyal alanla ilgili kavramların değiştiği, kuralları ayırt etme yeteneğinin arttığı düşünülmektedir (Smetana,1985:18; Özgüleç ve Haktanır, 2006:109; Seçer vd., 2006; Özgün, 2010:221). Çocuklar, dört yaşından itibaren, başkalarının kendilerinden farklı olduğunu anlamaya başlamaktadırlar. Yapılan araştırmalara göre, çocuklar belli bir kural olmasa da birine vurmaya yanlış olarak değerlendirebilirler (Akt.: Çeliköz vd., 2008:2). Smetana (1981, 2003) tarafından yapılan çalışmada, okul öncesi çocukların 2,5 yaşından itibaren kural ihlaliyle ilgili yargılarının şekillenmeye başladığı, ahlaki değerlerin sosyal değerlerden daha fazla fark edildiği, ahlaki kural ihlalinin geleneksel kuralların ihlalden daha ciddi ve daha çok ceza gerektiren durumlar olarak tanımlandığı, ahlaki kurallara oranla sosyal-geleneksel kuralların değerlendirilmesine tesadüfi olarak yaklaşıldığı görülmüştür (Smetana,1981:1335; Yau ve Smenata, 2003:655).

Yapılan çalışmalarda, annelerin çocukları ile sosyal kuralları sıklıkla tartıştıkları belirlenmiştir (Akt.:Çeliköz vd., 2008:3). Anne baba arasındaki çocuk yetiştirmeyle ilgili tutarsızlıklar ve katı disiplinin çocuğun yetersiz sosyal gelişimine neden olduğu görülmüştür. Yetersiz sosyal gelişimi olan çocuklar anne baba, öğretmen, bakıcı veya diğer yetişkinlere karşı agresif davranışlar sergilemektedirler (Whiteside-Mansel, et all, 2009:389). Sosyal becerileri iyi olan çocukların ise yetişkinler ve akranlarıyla olumlu ilişkiler geliştirdiği gözlenmektedir (Berry ve O'conner, 2009:x).

Bu bilgilerden hareketle, okul öncesi eğitim kurumuna devam eden altı yaşındaki çocukların ahlaki ve sosyal kural anlayışları ile aile ve aile bireylerine ilişkin özelliklerin etkilerini incelemek önemli görülmektedir. Ailenin bazı demografik özelliklerinin, altı yaşındaki çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgileri üzerine etkilerini incelemek, araştırmanın amacını oluşturmaktadır.

MATERYAL VE YÖNTEM

Araştırmanın çalışma grubunu, Karabük'te anasınıfı ve anaokullarına devam eden, tesadüfi olarak belirlenen altı yaşındaki 65 kız, 57 erkek olmak üzere 122 çocuk oluşturmaktadır.

Araştırmada, çocukların anne baba demografik bilgilerinin sorgulandığı "Kişisel Bilgi Formu" kullanılmıştır. Çocukların ahlaki ve sosyal kural anlayışlarının değerlendirilmesinde Smetana (1981) tarafından geliştirilen, Seçer ve Sarı (2006) tarafından Türk çocukları

için yeniden düzenlenen, ahlaki kural ihlalini ifade eden beş resim, sosyal kural ihlalini ifade eden beş resim ve çocukların resimlerdeki olaylara bakış açılarını ifade eden yüz ifadeleri çizimleri kullanılmıştır. Çeliköz ve arkadaşları tarafından yapılan çalışmada (2008), ölçeğin kapsam ve görünüş geçerliğine bakılmıştır. Uzman görüşü alınmış, ön test-son test korelasyon katsayısı $r=.78$ bulunmuştur (Çeliköz vd.,2008:5; Tezel Şahin ve Özyürek, 2010).

Çocuktan, kendisine gösterilen bir resimdeki durumun doğru mu/yanlış mı olduğunu söylemesi, yanlışsa ne kadar kızılması gereken bir davranış olduğunu kızgınlık derecesini ifade eden dört yüz resminden birini seçerek göstermesi istenmiştir. Daha sonra, “resimdeki çocuğun yaptığı davranışı öğretmeni görmese, resimdeki olayla ilgili daha önceden konulmuş bir kural olmasa, çocuk bu davranışı başka bir okulda ya da evde yapsa doğru olur muydu? Öğretmeni, resimdeki davranışı yapan çocuğa ceza versin mi, az mı yoksa çok mu ceza versin?” soruları sorulmuştur. Çocukların sorulara verdikleri “evet” cevabı 0 puan, “hayır” cevabı 1 puan olarak kaydedilmiştir. Ceza tutumuna ilişkin olarak verilen “hayır, ceza vermesin” 1 puan, “evet, az ceza versin” 2 puan ve “evet, çok ceza versin” 3 puan olarak puanlanmıştır. Yüksek puan, çocuğun ahlaki ve sosyal kural bilgisinin yüksek olduğu şeklinde yorumlanmıştır. Verilerin analizinde; iki gruplu karşılaştırmalarda t-Testi, üç ve daha fazla karşılaştırmalar için Kruskal Wallis H Testi kullanılmıştır. Değişkenler arası anlamlı ilişkilerde, anlamlılığın kaynağını bulmak için non-parametrik istatistik tekniklerinden Mann Whitney U Testi (Büyüköztürk, 2003: 149) kullanılmıştır.

BULGULAR

Bu bölümde anne baba yaşı, öğrenim durumu, mesleği, çocuğa bakan kişiler ve ailede birlikte yaşanan diğer bireylerin varlığı durumu ile çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgileri arasındaki ilişkiyi gösterir bulgulara yer verilmiştir

Tablo 1
Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgisi Puanlarının Anne Yaşına Göre Kruskal Wallis H Testi Sonucu

Anne Yaşı	N	Sd	Ahlaki Ciddiyet		Ahlaki Otorite Yokluğu		Ahlaki Kural Yokluğu		Ahlaki Genelleme		Ahlaki Ceza		TOPLAM	
			Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2
26-30 yaş	51	2	60,77	.078	58,38	2,632	59,26	.831	59,01	1,384	60,59	.479	60,14	.280
31-35 yaş	44		61,36		61,89		64,31		62,44		60,09		61,22	
36-40 yaş	27		63,09		66,76		61,15		64,67		65,52		64,54	
TOPLAM	122		p=.962		p=.268		p=.660		p=.501		p=.787		p=.870	
Anne Yaşı	N	Sd	Sosyal Ciddiyet		Sosyal Otorite Yokluğu		Sosyal Kural Yokluğu		Sosyal Genelleme		Sosyal Ceza		TOPLAM	
			Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2
26-30 yaş	51	2	60,73	.191	59,69	1,523	53,33	9,851	60,14	.321	62,69	.505	60,28	.215
31-35 yaş	44		60,57		65,42		71,49		63,19		62,69		63,47	
36-40 yaş	27		64,09		58,54		60,65		61,31		57,31		60,59	
TOPLAM	122		p=.909		p=.467		p=.007		p=.852		p=.777		p=.898	
Anlamli fark: 1-2=.002 (MWU)														

Tablo 1'e göre, anne yaşı ile çocukların ahlaki kural bilgisi puanları arasında anlamlı bir fark yoktur ($\chi^2 (2) = .280, p>.05$). Sıra ortalaması dikkate alındığında, anne yaşı arttıkça çocukların ahlaki kural bilgisi puanlarında bir artış olduğu görülmektedir. Anne yaşı ile çocukların sosyal kural yokluğu puanı arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2 (2) = 9.851, p<.05$). Mann Whitney U Testi sonucuna göre, anne yaşı 31-35 arasında olan çocukların sosyal kural

yokluğu puanı, anne yaşı daha küçük olan çocukların puanından anlamlı ölçüde yüksek bulunmuştur ($p<.01$). Annesi 31-35 yaşında olan çocukların, anne yaşı daha küçük olan çocuklara göre sosyal kuralları daha fazla içselleştirdikleri söylenebilir.

Tablo 2
Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgisi Puanlarının Baba Yaşına Göre Kruskal Wallis H Testi Sonucu

Baba Yaşı	N	Sd	Ahlaki Ciddiyet		Ahlaki Otorite Yokluğu		Ahlaki Kural Yokluğu		Ahlaki Genelleme		Ahlaki Ceza		TOPLAM	
			Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2
26-30 yaş	15	3	60,40	.672	57,03	1,136	50,30	4,373	61,20	.722	67,17	5,738	61,83	6,200
31-35 yaş	55		61,42		62,12		65,50		61,78		61,13		63,91	
36-40 yaş	36		59,29		60,83		58,72		59,64		52,97		51,11	
41 yaş ve üzeri	16		67,78		65,06		64,50		65,00		76,66		76,28	
TOPLAM	122		p=.880		p=.768		p=.224		p=.868		p=.125		p=.102	

Baba Yaşı	N	Sd	Sosyal Ciddiyet		Sosyal Otorite Yokluğu		Sosyal Kural Yokluğu		Sosyal Genelleme		Sosyal Ceza		TOPLAM	
			Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2
26-30 yaş	15	3	70,70	4,059	66,50	3,209	51,83	2,954	67,47	1,852	64,57	.372	68,43	1,214
31-35 yaş	55		57,72		64,18		63,37		58,94		61,63		59,59	
36-40 yaş	36		67,79		55,04		64,78		64,18		59,01		63,76	
41 yaş ve üzeri	16		51,72		62,12		56,75		58,69		63,78		59,47	
TOPLAM	122		p=.255		p=.361		p=.399		p=.604		p=.946		p=.750	

Tablo 2'ye göre, baba yaşı ile çocukların ahlaki kural bilgisi puanları arasında ($\chi^2 (3) = 6.200, p>.05$) ve sosyal kural yokluğu puanı arasında anlamlı bir fark yoktur ($\chi^2 (3) = 1.214, p>.05$). Sıra ortalaması dikkate alındığında, babası 41 yaş ve daha büyük olan çocukların ahlaki kural bilgisi puanının ($\bar{x}=76,28$) ve babası 26-30 yaş aralığında olan çocukların sosyal kural bilgisi puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir ($\bar{x}=68,43$).

Tablo 3
Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgisi Puanlarının Anne Öğrenim Durumuna Göre Kruskal Wallis H Testi Sonucu

Anne Öğrenim Durumu	N	Sd	Ahlaki Ciddiyet		Ahlaki Otorite Yokluğu		Ahlaki Kural Yokluğu		Ahlaki Genelleme		Ahlaki Ceza		TOPLAM	
			Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2
İlkokul	55	3	57,14	4,494	66,01	5,698	64,60	2,761	65,35	4,948	61,72	2,605	60,93	1,923
Ortaokul	12		49,50		62,17		63,33		63,46		56,25		53,42	
Lise	40		67,82		58,48		55,71		58,80		58,14		60,88	
Y.okul	15		70,23		52,50		64,10		53,00		73,87		71,73	
TOPLAM	12			p= .213		p=.127		p=.430		p=.176		p=.457		p=.589
M	2													

Anne Öğrenim Durumu	N	Sd	Sosyal Ciddiyet		Sosyal Otorite Yokluğu		Sosyal Kural Yokluğu		Sosyal Genelleme		Sosyal Ceza		TOPLAM	
			Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2
İlkokul	55	3	64,81	4,883	63,00	.455	65,26	3,349	65,96	6,197	69,12	5,558	68,87	6,245
Ortaokul	12		43,83		58,17		60,88		62,12		61,00		54,12	
Lise	40		58,68		60,25		55,08		60,61		52,35		51,78	
Y.okul	15		71,03		62,00		65,33		47,00		58,37		66,30	
TOPLAM	12			p= .181		p=.929		p=.341		p=.102		p=.135		p=.100
M	2													

Tablo 3'e göre, anne öğrenim durumu ile çocukların ahlaki kural bilgisi puanları ($\chi^2(3) = 1.923, p > .05$) ve sosyal kural bilgisi puanları ($\chi^2(3) = 6.245, p > .05$) arasında anlamlı bir fark yoktur. Sıra ortalaması dikkate alındığında, annesi yüksekokul mezunu olan çocukların ahlaki kural bilgisi puanının ($\bar{x}=71,73$), annesi ilkokul mezunu olan çocukların sosyal kural bilgisi puanının daha yüksek olduğu ($\bar{x}=68,87$) görülmektedir.

Tablo 4
Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgisi Puanlarının Baba Öğrenim Durumuna Göre Kruskal Wallis H Testi Sonucu

Baba Öğrenim Durumu	N	Sd	Ahlaki Ciddiyet		Ahlaki Otorite Yokluğu		Ahlaki Kural Yokluğu		Ahlaki Genelleme		Ahlaki Ceza		TOPLAM	
			Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2
İlkokul	25		61,92	.775	62,58	.965	58,04	.696	60,68	2,128	63,86	.908	61,52	1,342
Ortaokul	20	3	55,35		61,20		61,02		67,50		59,75		53,42	
Lise	47		62,49		63,10		61,91		61,11		58,51		63,13	
Y.okul	30		63,70		58,30		64,05		58,80		65,38		64,32	
TOPLAM	122			p=.855		p=.810		p=.874		p=.546		p=.824		p=.719

Baba Öğrenim Durumu	N	Sd	Sosyal Ciddiyet		Sosyal Otorite Yokluğu		Sosyal Kural Yokluğu		Sosyal Genelleme		Sosyal Ceza		TOPLAM	
			Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2
İlkokul	25	3	67,58	5,684	58,50	.627	59,24	.639	66,22	3,702	66,64	1,537	65,66	3,325
Ortaokul	20		45,30		61,88		60,00		65,15		55,45		49,48	
Lise	47		61,78		63,52		61,22		62,26		59,46		61,10	
Y.okul	30		66,80		60,58		64,82		53,95		64,45		66,68	
TOPLAM	122			p=.128		p=.890		p=.888		p=.295		p=.674		p=.344

Tablo 4'e göre, baba öğrenim durumu ile çocukların ahlaki ($\chi^2(3) = 1.342, p > .05$) ve sosyal kural bilgisi puanları arasında anlamlı bir fark yoktur ($\chi^2(3) = 3.325, p > .05$). Sıra ortalamasına göre, babası yüksekokul mezunu olan çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgisi puanlarının daha yüksek olduğu, en düşük puanı ise babası ortaokul mezunu olan çocukların aldığı görülmektedir.

Tablo 5
Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgisi Puanlarının Anne Mesleğine Göre Kruskal Wallis H Testi Sonucu

Anne Mesleği	N	Sd	Ahlaki Ciddiyet		Ahlaki Otorite Yokluğu		Ahlaki Kural Yokluğu		Ahlaki Genelleme		Ahlaki Ceza		TOPLAM	
			Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2
Çalışmıyor	95	3	59,21	2,486	62,23	2,367	61,04	1,366	62,69	2,236	60,21	.742	60,11	1,262
Serbest M.	15		74,43		64,10		68,30		60,73		63,83		71,07	
Profesyonel	12		63,46		52,50		56,67		53,00		68,79		60,58	
TOPLAM	122		p= .289		p=.306		p=.505		p=.327		p=.690		p=.532	

Anne Mesleği	N	Sd	Sosyal Ciddiyet		Sosyal Otorite Yokluğu		Sosyal Kural Yokluğu		Sosyal Genelleme		Sosyal Ceza		TOPLAM	
			Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2
Çalışmıyor	95	3	60,07	.850	63,45	2,324	63,18	2,131	63,85	4,645	61,99	.821	62,24	.216
Serbest M.	15		64,23		53,83		51,83		58,20		64,90		57,90	
Profesyonel	12		69,38		55,67		60,25		47,00		53,38		60,12	
TOPLAM	122		p= .654		p=.313		p=.345		p=.098		p=.663		p=.897	

Tablo 5'e göre, annenin mesleği ile çocukların ahlaki kural bilgisi puanları arasında ($\chi^2(3) = 1.262, p > .05$) ve sosyal kural bilgisi puanları arasında ($\chi^2(3) = .216, p > .05$) anlamlı bir fark yoktur. Sıra ortalaması dikkate alındığında, annesi serbest meslekte çalışan çocukların ahlaki kural bilgisi puanının ($\bar{X} = 71,07$) ve annesi çalışmayan/ev hanımı olan çocukların sosyal kural bilgisi puanının daha yüksek olduğu görülmektedir ($\bar{X} = 62,24$).

Tablo 6
Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgisi Puanlarının Baba
Mesleğine Göre Kruskal Wallis H Testi Sonucu

Baba Mesleği	N	Sd	Ahlaki Ciddiyet		Ahlaki Otorite Yokluğu		Ahlaki Kural Yokluğu		Ahlaki Genelleme		Ahlaki Ceza		TOPLAM	
			Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2
Serbest M.	40	3	68,38	3,894	61,12	.123	66,51	6,165	62,40	2,537	60,71	4,363	67,99	5,885
İşçi	53		54,53		61,37		60,47		58,36		56,30		52,87	
Memur	16		64,91		63,25		47,78		66,38		68,53		65,28	
Profesyonel	13		64,58		61,04		67,15		65,54		76,46		72,08	
TOPLAM	122		p=.273		p=.989		p=.104		p=.469		p=.225		p=.117	

Baba Mesleği	N	Sd	Sosyal Ciddiyet		Sosyal Otorite Yokluğu		Sosyal Kural Yokluğu		Sosyal Genelleme		Sosyal Ceza		TOPLAM	
			Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2	Sıra Ort.	χ^2
Serbest M.	40	3	58,66	1,007	62,31	3,554	51,18	11,012	58,65	4,129	56,16	1,671	55,28	2,297
İşçi	53		60,68		63,67		66,83		66,85		65,51		65,51	
Memur	16		65,91		49,94		57,84		54,84		60,78		60,00	
Profesyonel	13		68,15		64,38		76,04		56,65		62,46		68,62	
TOPLAM	122		p=.799		p=.314		p=.012 MWU= Serbest-işçi .007 Serbest-profes. .002		p=.248		p=.643		p=.513	

Tablo 6'ya göre, baba mesleği ile çocukların ahlaki kural bilgisi puanları arasında anlamlı bir fark yoktur ($\chi^2(3) = 5.885, p > .05$). Sıra ortalaması dikkate alındığında, babası doktor, avukat, öğretmen, vb. profesyonel bir mesleğe sahip olan çocukların ahlaki kural bilgisi puanlarının daha yüksek olduğu görülmektedir ($\bar{x} = 72,08$). Baba mesleği ile çocukların sosyal kural yokluğu puanı arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($\chi^2(3) = 11.012, p < .05$). Mann Whitney U Testi sonucuna göre, babası profesyonel bir meslekte çalışan çocukların sosyal kural yokluğu puanı, babası serbest bir meslekte çalışan çocukların puanından anlamlı ölçüde yüksek bulunmuştur ($p < .01$). Buna göre, babası profesyonel meslekte çalışan çocukların babası

serbest meslekte çalışan çocuklara göre sosyal kuralları daha fazla içselleştirdikleri söylenebilir.

Tablo 7
Çocukların Ahlaki Kural Bilgisi Puanlarının Çocuğa Bakan Kişilere
Göre t-Testi Sonuçları

Çocuğa Bakan Kişi	N	Ahlaki Ciddiyet		Ahlaki Otorite Yokluğu		Ahlaki Kural Yokluğu		Ahlaki Genelleme		Ahlaki Ceza		TOPLAM	
		\bar{X}	S	\bar{X}	S	\bar{X}	S	\bar{X}	S	\bar{X}	S	\bar{X}	S
Anne-Baba	101	20,95	2,82	.26	.69	.48	1,02	.25	.70	7,90	2,33	29,86	4,45
Diğer	21	21,66	1,77	.04	.21	.52	1,12	.04	.21	8,23	2,44	30,52	3,01
		t: 1,115 p: .267		t: 1,437 p: .153		t: .155 p: .877		t: 1,352 p: .179		t: .596 p: .552		t: .650 p: .517	
Çocuğa Bakan Kişi	N	Sosyal Ciddiyet		Sosyal Otorite Yokluğu		Sosyal Kural Yokluğu		Sosyal Genelleme		Sosyal Ceza		TOPLAM	
		\bar{X}	S	\bar{X}	S	\bar{X}	S	\bar{X}	S	\bar{X}	S	\bar{X}	S
Anne-Baba	10	19,80	2,99	.44	.89	.53	.99	.40	.76	7,67	2,36	28,86	4,74
Diğer	21	20,14	2,85	.19	.40	.57	1,28	.04	.21	7,04	2,81	28,00	4,75
		t: .479 p: .633		t: 1,270 p: .207		t: .146 p: .884		t: 2,125 p: .036*		t: 1,067 p: .288		t: .757 p: .451	

*p<.05

Tablo 7'ye göre, çocuğa bakan kişinin anne baba ya da anne baba dışında kişilerin olması ile çocukların ahlaki kural bilgisi puanları arasında anlamlı bir fark yoktur ($t_{(120)} = .650, p > .05$). Çocuğa bakan kişinin anne baba ya da anne baba dışında kişilerin olması ile çocukların Sosyal Genelleme puanları arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($t_{(120)} = 2.125, p < .05$). Çocuğa bakan kişinin anne baba olması durumunda, çocukların sosyal kuralları genelleme puanının anlamlı ölçüde yüksek olduğu görülmektedir ($\bar{X} = .40$). Buna göre, çocuğun bakımını anne babanın üstlendiği durumlarda çocukların sosyal kuralları farklı ortamlarda uyulması gerektiği bilgisini genellemedikleri söylenebilir.

Tablo 8
Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Bilgisi Puanlarının Evde Birlikte Yaşanılan Başka Kişilerin Varlığına Göre t-Testi Sonuçları

Evde Diğer Kişiler	N	Ahlaki Ciddiyet		Ahlaki Otorite Yokluğu		Ahlaki Kural Yokluğu		Ahlaki Genellem		Ahlaki Ceza		TOPLAM	
		\bar{X}	S	\bar{X}	S	\bar{X}	S	\bar{X}	S	\bar{X}	S	\bar{X}	S
Var	3	20,5	2,8	.3	.7	.6	1,2	.37	.94	8,0	1,6	30,03	3,95
	2	6	0	1	8	8	0			9	1		
Yok	9	21,2	2,6	.2	.5	.4	.97	.16	.50	7,9	2,5	29,95	4,35
	0	5	2	0	8	2				1	6		
		t: 1.259 p: .211		t: .853 p: .395		t: 1.244 p: .216		t: 1.568 p: .119		t: .376 p: .708		t: .086 p: .931	
Evde Diğer Kişiler	N	Sosyal Ciddiyet		Sosyal Otorite Yokluğu		Sosyal Kural Yokluğu		Sosyal Genellem		Sosyal Ceza		TOPLAM	
		\bar{X}	S	\bar{X}	S	\bar{X}	S	\bar{X}	S	\bar{X}	S	\bar{X}	S
Var	3	19,7	2,6	.3	.8	.6	1,0	.43	.91	8,1	1,8	29,25	4,31
	2	1	3	4	2	2	0			2	6		
Yok	9	19,9	3,0	.4	.8	.5	1,0	.31	.62	7,3	2,6	28,52	4,88
	0	1	8	2	4	1	6			6	0		
		t: .315 p: .754		t: .453 p: .652		t: .528 p: .599		t: .860 p: .391		t: 1.514 p: .133		t: .745 p: .458	

Tablo 8'e göre, evde anne baba ve kardeşler dışında başka bireylerin olması ile çocukların ahlaki ($t_{(120)}=.086$, $p>.05$) ve sosyal kural bilgisi puanları arasında anlamlı bir fark yoktur ($t_{(120)}=.745$, $p>.05$).

TARTIŞMA ve SONUÇ

Altı yaşında ve okul öncesi eğitim kurumuna devam eden, 122 çocuğun örneklem olarak alındığı bu çalışmada, ailenin çocukların ahlaki ve sosyal kural anlayışları üzerine etkilerini incelemek amaçlanmıştır. Çalışma sonucunda; genel anlamda anne babanın yaşı, öğrenim durumu ve meslekleri ile çocukların ahlaki ve sosyal kural anlayışları arasında anlamlı bir fark olmadığı görülmüştür. Anne yaşı ve baba mesleği ile çocukların sosyal kural yokluğu puanı arasında anlamlı bir fark bulunmuştur ($p<.05$). Annesi 31-35 yaşında olan

çocukların, annesi daha küçük yaşta olan çocuklara göre, babası profesyonel bir mesleğe sahip çocukların, babası serbest meslekte çalışan çocuklara göre sosyal kuralları daha fazla içselleştirdikleri sonucuna varılmıştır. Yapılan çalışmalarda (2006), dört, beş ve altı yaş grubu çocukların işbirliği ve sosyal ilişki davranışlarında anne öğrenim düzeyinin etkili olduğu (Koçak ve Tepeli, 2006:17), baba öğrenim düzeyinin ise etkili olmadığı bulunmuştur (Koçak ve Tepeli, 2006:17; Orçan ve Deniz, 2006:310).

Çevresiyle etkileşerek sosyal kurallarla karşılaşan çocukta, toplumsal deneyimler ve sosyal sistemlerin kuralları uygulamaları sonucunda sosyal kural anlayışı oluşmakta ve gelişmektedir (Çeliköz vd., 2008:2). Çocuklar, sosyal ve ahlaki kuralları yaşantıları yoluyla öğrenmektedirler. Çocuğun toplum yaşamında daha emin adımlarla yürümesi için etkin bir ahlaki eğitim verilmesi, ahlaki ve toplumsal kuralların çocukluktan itibaren uygulamaya alıştırılması gerekmektedir (Kanad, 2000:22). Eğitim etkinlikleri, çocukların ahlaki ve sosyal kurallarla ilgili içsel denetim sağlamalarını amaçlamalıdır. Erken yıllardan itibaren ahlaki ve sosyal kuralların içselleştirilmesiyle, ileriki yaşlarda oluşabilecek kural ihlalinden kaynaklanan şiddet olaylarının engellenebileceği söylenebilir.

Anlamlı bir ilişki olmamasına rağmen, ailede anne baba ve kardeşler dışında başka bireylerin olması durumunda, çocukların ahlaki ve sosyal kural bilgisi puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Bandura ve Skinner'e göre, bireyler gözlem ve model alma yoluyla öğrenmektedirler. Özellikle okul öncesi çocuklar, birçok davranış model aldıkları kişileri taklit yoluyla kazanmaktadırlar

Farklı modeller, çocukların davranışlarını önemli ölçüde etkilemektedir. Sosyal ve ahlaki kuralların öğrenilmesi, toplumsallaşma süreci içinde gerçekleşmektedir. Toplumsallaşmada, çevredeki bireylerin önemli bir rolü vardır. Aile ortamında saygı, sevgi ve işbirliğine dayanan insan ilişkileri esas olmalı, yetişkinler davranışlarıyla çocuklara iyi birer model olmalıdırlar. Aileler, diğer gelişim alanları yanında çocukların ahlaki ve sosyal gelişimlerini desteklemeye yönelik bilgi edinme çabası içinde olmalıdırlar. Ahlaki yargının kavrama gücü ile ilişkisi olduğu dikkate alınırca, çocuklarla yapılan çalışmalarda ifade yeteneklerini geliştirici etkinliklere daha fazla yer verilmesi gerektiği söylenebilir (Senemoğlu, 2005:233; Yapıcı, Ş. ve Yapıcı, M., 2005c: 130; Çakır, 2007:421,424)

Çocuğa bakan kişilerin anne baba olduğu durumlarda, çocukların sosyal kuralları genelleme puanlarının daha yüksek olduğu görülmüştür. Çocukların, sosyal kuralları genellemede ve bu kuralların farklı ortamlarda da geçerli olduğunu anlamada başarılı oldukları söylenebilir. Çocuk bakımı ve yetiştirilmesinde anne babaların demokratik ve tutarlı çocuk yetiştirme tutumu sergilemesi, ailedeki diğer bireylerin de anne babanın kararlarına uygun davranmaları önemli görünmektedir. Piaget ahlaki gerçeklik döneminde ve Kohlberg gelenek-öncesi ahlaki gelişim düzeyindeki çocukların, doğru ve yanlış konusundaki yargıları, kendi yakınlarında bulunan ve fiziksel üstünlüğe sahip, genellikle anne-baba gibi otorite kaynaklarından öğrendiklerini ileri sürmektedir (Güngör, 2004a:80). Anne babalar, ve öğretmenler, çocukların içinde bulunduğu gelişim döneminin özelliklerini tanımalı, çocuklarının kendilerinin küçük bir

modeli olmadığını ve kendine özgü bir birey olduğunu kabul etmelidirler (Orçan, 2010:124).

Anne babalara ve onların eğitiminde rol alan öğretmenlere önemli görevler düşmektedir (Arı, Üre ve Yılmaz, xxx:79). Çocukların, yaşlarına uygun sosyal gruplar içinde yer alması, sosyal etkinliklerde bulunması teşvik edilmelidir. Çocuklar, toplumdaki bireylerin rollerine girerek yaşlılarıyla etkileşimde buldukları oyunlarla, ahlaki ve toplumsal kurallara uyduklarında veya uymadıklarında karşılaşılabilecekleri tepkileri yaşayarak öğrenebilirler. Toplumda karşılaşılan doğru ve yanlış davranışlar, çocuğun doğru ve yanlış davranışlarına aile ortamında uygun tepkiler verilerek doğru ya da yanlış öğrenmesi sağlanmalıdır. Anne baba ve ailedeki diğer bireyler çocukların oyunlarına katılabilir, ahlaki ve sosyal kurallara uymanın gerekliliğini ve önemini anlatan hikâyeler anlatabilirler. Çocukların gelişimine uygun uyarıcı oyuncaklar seçilmeli, kendisiyle ilgili kararlarda görüşleri alınmalı, tercih yapmasına izin verilmelidir. Evde çocuğun kendini ifade edebileceği ortamlar oluşturulmalıdır. Anne babalar, çocukların davranışlarını başkalarıyla kıyaslamadan değerlendirme yapmalıdırlar. Çocukların sosyal bir ortama girmelerine hem yaşlılarıyla etkileşimleri sonucu ahlaki kuralları öğrenmelerine imkân sunan okul öncesi eğitimden yararlanmasın özen gösterilmelidir.

KAYNAKLAR

ARI, R., ÜRE, Ö. ve YILMAZ, R.(XXX). **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi (Eğitimin Psikolojik Temelleri)**, (Genişletilmiş 3. Baskı), Konya: Mikra Basım-Yayım.

BERRY, D. ve O'CONNOR, E. (2009). Behavioral Risk, Teacher-Child Relationships, and Social Skill Development Across Middle Childhood:A Child-by-Environment Analysis of Change, **Journal of Applied Developmental Psychology**, Article in Press.

BÜYÜKÖZTÜRK, Ş. (2003). **Sosyal Bilimler İçin Veri Analizi El Kitabı** (3.Baskı), Ankara: Pegem A Yayıncılık.

ÇAKIR, A. (2007).Sosyal Bilişsel Öğrenme Kuramı, **Eğitim Psikolojisi** (Ed.:Alim KAYA), Ankara: Pegem A Yayıncılık.

ÇELİKÖZ, N., SEÇER, Z., ÇETİN, Ş. ŞEN, H. Ş. D. (2008). Çocuk Yuvası ve Ailesiyle Yaşayan Çocukların Ahlaki ve Sosyal Kural Anlayışlarının Karşılaştırmalı Olarak İncelenmesi, **Gazi Üniversitesi Endüstriyel Sanatlar Eğitim Fakültesi Dergisi**, 23:1-13.

ÇİFTÇİ, N. (2007). Ahlaki Gelişim, **Eğitim Psikolojisi** (Ed.:Alim KAYA), Ankara:Pegem A Yayıncılık.

DANOVİTCH, J. H. ve KEİL, F. C. (2007). Choosing Between Hearts and Minds: Children's Understanding of Moral Advisors, **Cognitive Development**, 22:110-123.

GÜNGÖR, A. (2004a). Ahlaki (Törel) Gelişim, **Gelişim ve Öğrenme** (Ed.:Ayten ULUSOY), 3. Baskı, Ankara:Anı Yayıncılık.

GÜNGÖR, A. (2004b). Toplumsal ve Duygusal Gelişim, **Gelişim ve Öğrenme** (Ed.:Ayten ULUSOY), 3. Baskı, Ankara:Anı Yayıncılık.

HARLAK, H., DEREBOY, Ç., OKYAY, P., ESKİN, M., DEREBOY, F. ve DEMİR KAYNAK, H. (2007). **Ergen ve Ruhsal Sorunları Durum Saptama Çalışması II**, FEF-05013 kodlu proje, www.pdfactory.com adresinden alınmıştır.

KANAD, H. F. (2000). Ahlaki Karakter (1918 tarihli ‘Terbiye Mecmuası’ndan Türkçe’ye Uyarlayan:Cavit BİNBAŞIOĞLU), **Çağdaş Eğitim**, 271:19-22 .

KOÇAK, N. ve TEPELİ, K.(2006). 4-5 Yaş Çocuklarında Sosyal İlişkiler ve İşbirliği Davranışlarının Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, **Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi I. Uluslar arası Okul Öncesi Eğitim Kongresi**, II.Cilt:9-22.

NOBES, G., PANAGIOTAKI, G. ve PAWSON, C. (2009). The Influence of Negligence, Intention, and Outcome on Children’s Moral Judgments, **Journal of Experimental Child Psychology**, 104:382-397.

ORÇAN, M.(2010). Sosyal Gelişim, **Erken Çocukluk Döneminde Gelişim** (Ed.:E.Deniz), Ankara: Maya Akademi.

ORÇAN, M. ve DENİZ, M. E.(2006). Anaokuluna Devam Eden 6 Yaş Çocuklarının Sosyal Uyumlarının İncelenmesi, **Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi I. Uluslar arası Okul Öncesi Eğitim Kongresi**, II.Cilt:310-321.

ÖZGÜLEÇ, F. ve HAKTANIR, G.(2006). 7-11 Yaşlarındaki Çocukların Ahlaki Yargılarının Gelişimi, **Mesleki Eğitim Dergisi**, 8(16):106-122.

ÖZGÜN, Ö. (2010). Ahlaki Gelişim, **Erken Çocukluk Döneminde Gelişim** (Ed.:E.Deniz), Ankara: Maya Akademi.

SEÇER, Z, ÇAĞDAŞ, A.ve SEÇER, F. (2006). Çocukların Okul Ortamındaki Ahlaki ve Sosyal Kuralları Ayırtetme Becerisinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi, **Pamukkale Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi**, 20. [<http://www.pamukkale.edu.tr>] [08.08.2009].

SEMEMOĞLU, N. (2005). **Gelişim Öğrenme ve Öğretim, Kuramdan Uygulamaya**, 12.Baskı, Ankara:Gazi Kitabevi.

SMETANA, J. G. (1981). Preschool Children’s Conceptions of Moral and Social Rules, **Child Development**, 52, 1333-1336.

SMETANA, J. G. (1985). Preschool Children's Conceptions Of Transgressions: Effects Of Varying Moral And Conventional Domain-Related Atributes. **Developmental Psychology**, Vol. 21, No.1, 18-29.

SMETANA, J. G. (1999). The Role of Parents in Moral Development: A Social Domain Analysis, **Journal of Moral Education**, 28(3): 311-321.

TEZEL ŞAHİN, F. ve ÖZYÜREK, A.(2010). A Study into the Knowledge of Social and Moral Rules of the Children the Age Group of Six Attending to a Preschool Education Institution, **The Second International Congress of Educational Research the "Social Entrepreneurship Democratic Participation and Educational Research"**, 29 April-02 May, Antalya, TURKEY.

TOPBAŞI, F. (2006). **Okul Öncesi Dönem 6 Yaş Grubu Çocukların Törel (Ahlaki) Gelişiminde Dramanın Yeri ve Önemi**, Yayınlanmamış Y.L. Tezi, Ankara Üni. Sosyal Bilimler Enstitüsü.

UYANIK BALAT, G.(2006). Erken Dönemlerde Değerler Eğitimi, **Marmara Üniversitesi Atatürk Eğitim Fakültesi 1. Uluslar arası Okul Öncesi Eğitim Kongresi Bildiri Kitabı**, III.Cilt:9-16.

WHİTESİDE-MANSEL, L., BRADLEY, R. H., MCKELVEY, L. ve FUSSEL, J. J. (2009). Parenting: Linking Impacts Interpartner Conflict to Preschool Children's Social Behavior, **Journal of Pediatric Nursing**, 24(5): 389-400.

YAPICI, M. .ve YAPICI, Ş .(2005a).Çocukta Ahlaki Gelişim, **Üniversite ve Toplum: Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi**, 5(3).

YAPICI, M. ve YAPICI, Ş. (2005b).Çocukta Sosyal Gelişim, **Üniversite ve Toplum:Bilim, Eğitim ve Düşünce Dergisi**, 5(2).

YAPICI, Ş. ve YAPICI, M. (2005c). **Gelişim ve Öğrenme Psikolojisi**, Ankara:Anı Yayıncılık.

YAU, J. ve SMETANA, J. G. (2003). Conceptions of Moral, Social-Conventional and Personal Events Among Chinese Preschoolers in Hong Kong, **Child Development**, 74 (3), 647-658.